
Hoe werkt het decreet van 29 maart 2002 tot bescherming van het varend erfgoed.

Decreet van 29 maart 2002 tot bescherming van varend erfgoed, gewijzigd bij decreet van 10 maart 2006 (Belgische staatsblad: 18.05.2002 zn 07.06.2006)

Besluit van de Vlaamse regering van 4 juni 2004 tot uitvoering van het decreet van 29 maart 2002 tot bescherming van het varend erfgoed, gewijzigd bij Besluit van de Vlaamse regering van 23 juni 2006. (Belgisch staatsblad: 06.12.2004 en 23.08.2006)

Hoe komt een bescherming als varend erfgoed tot stand en hoe kan, daar op volgend, een beheerspremie aangevraagd en verkregen worden.

1. Inleiding:

Het begrip “varend erfgoed” wordt door het decreet zeer ruim omschreven:

“ het nautisch erfgoed, inzonderheid de schepen, de boten en de drijvende inrichtingen met inbegrip van hun uitrusting en van hun voortstuwingsmiddelen, waarvan het behoud van algemeen belang is wegens hun historische, wetenschappelijke, industrieel- archeologische of andere sociaal-culturele waarde. “

Met andere woorden het betreft niet enkel allerhande boten en schepen, zowel voor zee- als voor binnenvaart, en bestemd voor alle soorten van gebruik, maar ook drijvende of via het water verplaatsbare technische installaties of werktuigen zoals kranen, baggerschepen, werkpontons en dergelijke.

Over de “waarden”, die de basis dienen te vormen om tot een bescherming te kunnen overgaan, wordt verder uitleg gegeven.

Het decreet op het varend erfgoed van 29 maart 2002 legt de bevoegdheid en beslissing voor het beschermen van dit specifieke patrimonium bij de Vlaamse regering.

Het is dus niet de administratie die hier finaal de beslissing neemt.

In de huidige Vlaamse regering is **Dhr. Geert Bourgeois, Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse rand**, bevoegd voor het onroerend erfgoed en bij uitbreiding ook voor het decreet op het varend erfgoed.

Het is de Vlaamse minister die, op voorstel van het Agentschap R&E, eerst de beslissing neemt om de procedure voor bescherming van een schip, boot of drijvende inrichting op te starten, en

die, na de procedure te hebben toegepast, ook de definitieve beslissing neemt: de uiteindelijke wettelijke bescherming als varend erfgoed.

Om praktische redenen werd de uitvoering van dit decreet toegevoegd aan de opdrachten van het **Agentschap Ruimte en Erfgoed (afgekort R&E)**.

Het decreet op het varend erfgoed heeft immers veel verwantschap met dat van het onroerend erfgoed zoals de specifieke wetgeving voor het beschermen als monument van historische gebouwen.

Het varend erfgoed kan anderzijds ook beschouwd worden als een onderdeel van het begrip "industriële erfgoed".

Aangezien Vlaanderen historisch een belangrijke plaats heeft ingenomen in de ontwikkeling van talrijke industriële processen, activiteiten en bijhorende infrastructuurwerken, beschikken we over een zeer uitgebreide materiële nalatenschap aan interessant industrieel patrimonium. De bouw en/of het gebruik van allerlei schepen of drijvende inrichtingen is bijna steeds te linken aan deze industriële processen.

Voor het uitvoeren van het beschermingsbeleid en de advisering van het beheer voor dit specifieke patrimonium werken er binnen de organisatie van het Agentschap R&E een aantal gespecialiseerde erfgoedconsulenten voor het industrieel en voor het varend erfgoed.

De contactpersonen voor varend erfgoed binnen het Agentschap R&E zijn:

Dhr. Axel Verhulst,
erfgoedconsulent industrieel en varend erfgoed
Gebroeders Van Eyckstraat 4-6, 9000 Gent,
telefoon 09 265 46 13
email: axel.verhulst@rwo.vlaanderen.be.

Mevr Kathy Stevens,
deskundige
Gebroeders Van Eyckstraat 4-6, 9000 Gent
telefoon 09 265 46 13
email: kathy.stevens@rwo.vlaanderen.be

(zie ook nog *1* in bijlage)

2. Hoe komt een bescherming als varend erfgoed tot stand:

Het beschermen van varend erfgoed is geen automatische zaak waarbij elke vaartuig dat enigszins historisch kan geduid worden per definitie tot dat statuut wordt opgeheven. Het werkt ook anders dan bijvoorbeeld in Nederland het geval is bij de opname in het "Nationaal Register van Varende monumenten".

Een bescherming volgens het Vlaamse decreet kan immers verder uitmonden in een beheersovereenkomst tussen de eigenaar en/of bruikeleennemer en de Vlaamse overheid waarbij, mits terug het akkoord van de bevoegde Vlaamse minister, beheerspremies kunnen toegekend worden. De voorwaarden en wijze waarop beheerspremies kunnen aangevraagd en toegekend worden zijn gedetailleerd neergeschreven in het uitvoeringsbesluit van de Vlaamse regering van 4 juni 2004 en worden verder uitgelegd.

Met andere woorden: de financiële participatie van de Vlaamse overheid in specifieke projecten van varend erfgoed, door het toekennen van beheerspremies, kan een belangrijk gevolg zijn van een wettelijke bescherming als varend erfgoed.

De beslissing om over te gaan tot een bescherming als varend erfgoed vereist dan ook een bijzondere en objectieve verantwoording na een grondige analyse van het betrokken vaartuig. Dus, net zoals voor alle andere beleidsbeslissingen van de overheid, moet er een degelijke

onderbouwing en motivatie worden aangereikt vooraleer de Vlaamse minister tot een bescherming als varend erfgoed kan overgegaan. (Dit geldt bijvoorbeeld ook voor historische gebouwen welke worden voorgesteld om als monument te worden beschermd.)

De bevoegde Vlaams minister, wordt hierbij ook rechtstreeks geadviseerd door een specifieke Commissie.

In de schoot van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen (KCML) werd namelijk een “Afdeling Varend Erfgoed” opgericht.

In deze afdeling van de KCML wordt overleg gepleegd met de consulent van het Agentschap R&E over de voorstellen voor bescherming en de grondigheid van de aangeleverde argumenten.

Het is dus hier dat ook de meldingen, voorstellen of aanvragen van particulieren of verenigingen grondig besproken worden.

Finaal bepaalt de bevoegde minister, geadviseerd door deze Commissie en het Agentschap R&E, het te voeren beleid.

Een en ander heeft geleid tot een aantal criteria waaraan de “kandidaat-vaartuigen” worden getoetst vooraleer ze aan de Vlaamse minister kunnen voorgesteld worden voor bescherming. Deze zijn: de intrinsieke waarde, de geografische band, de uniciteit of zeldzaamheid, de gaafheid, de representativiteit, de fysische toestand, het beheer, de maatschappelijke context of meerwaarde.

Deze criteria worden in bijlage verder verduidelijkt.

Bij elk voorstel van bescherming dat aan de Vlaamse minister wordt voorgelegd hoort dan ook een uitgebreide inhoudelijke nota waarin het vaartuig wordt beschreven in een historisch perspectief en alle elementen van de evaluatie worden opgesomd om dan tot een gemotiveerd eindadvies te komen.

De tot op heden beschermde vaartuigen hebben vooralsnog de eigenschap om behoorlijk uniek te zijn. Maar voor een aantal types van vaartuigen, waar gelukkig nog meerdere exemplaren van aanwezig zijn, moet er eerst een onderlinge afweging kunnen gemaakt worden.

Welke zijn bijvoorbeeld nog de meest representatieve, authentieke, gave exemplaren en welke zijn het minder? Een voorbeeld van deze categorie zijn de “spitsen” (historische schepen voor de binnenvaart) in al hun verschillende subcategorieën.

De meest logische en objectieve werkwijze is dan ook dat er eerst een inventaris wordt aangelegd van alle nog in Vlaanderen aanwezige historische exemplaren met alle mogelijke variatie voor wat hun volledigheid, gaafheid of fysische toestand betreft.

Uit een dergelijke overzichtslijst of inventaris kan dan op basis van de eerder genoemde criteria een selectie gemaakt worden van de meest relevante exemplaren.

Deze selectie kan dan met de nodige motivatie en juist door een onderlinge vergelijking, voor bescherming als varend erfgoed aan de Vlaamse minister worden voorgedragen.

De bevoegdheid voor de aanmaak en beheer van een dergelijke inventaris ligt bij het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed (VIOE).

Om deze inventarissen te kunnen aanleggen zijn uiteraard alle meldingen van particulieren, verenigingen, e.d., welkom.

Aangezien de opmaak van deze inventarissen recent weer een nieuwe doorstart kent, zullen de collega's van het VIOE hierover ook binnenkort de nodige informatie kunnen verstrekken.

Een melding van een historisch vaartuig of een aanvraag om beschermd te worden door particulieren of verenigingen wordt dus eerst verder geëvalueerd en, indien noodzakelijk, vergeleken met andere exemplaren om tot een objectieve beoordeling te komen.

Het is evident dat, net zomin dat het geval is voor historische gebouwen, alle nog aanwezige, enigszins historisch te duiden exemplaren het statuut van “beschermd erfgoed” kunnen verkrijgen. Beschermen houdt immers in dat de meest representatieve exemplaren van het erfgoed geselecteerd worden.

Het beschermen van varend erfgoed volgens dit Vlaamse decreet is dus een strengere aangelegenheid dan het “noteren”, “inventariseren” of “registreren”, en zeker niet gelijk aan het laatste.

(zie ook *2* in bijlage).

De beschermingsprocedure verloopt in twee stappen.

Eerst beslist de minister om tot een voorlopige bescherming over te gaan.

De betrokkenen worden hiervan officieel op de hoogte gebracht en hebben de gelegenheid op het voorstel te amenderen of bezwaren kenbaar te maken. Er dient ook een melding aangeplakt te worden op het vaartuig of op een relevante plaats in de nabijheid er van.

Na een wachttijd van enkele maanden en indien er geen bezwaren worden ingediend (wat tot nu toe steeds het geval is geweest aangezien de bescherming en haar gevolgen uitvoerig met de eigenaar en/of gebruiker wordt besproken voor de procedure wordt opgestart) maakt het Agentschap R&E een definitief voorstel voor bescherming op dat terug door de Vlaamse minister moet ondertekend worden.

Er mag hoogstens 1 jaar verstrijken tussen deze voorlopige en definitieve bescherming.

Na deze beslissing is het vaartuig definitief opgenomen in de lijst van beschermd varend erfgoed.

Het belangrijkste gevolg van de bescherming als varend erfgoed voor de eigenaar en/of bruikleennemer is:

“ De eigenaar en de gebruiker van een voorlopig of definitief beschermd varend erfgoed zijn verplicht om door de nodige instandhouding- en onderhoudswerken het in een goed staat te behouden en het niet te ontsieren, te beschadigen of te vernielen.”

Aangezien het hier om “roerend erfgoed” gaat blijft immers de eigenaar het recht behouden te opteren voor een specifiek gebruik van het vaartuig (*) en om voor een specifieke ligplaats te opteren. Ook het eigendomsrecht wordt integraal gerespecteerd.

(*: uiteraard rekening gehouden met wetgevingen eigen aan dat gebruik)

Pas bij het afsluiten van een beheersovereenkomst met de Vlaamse Overheid in functie van het toekennen van de beheerspremies worden enkele verplichtingen opgelegd. (zie verder)

3. Hoe verloopt de toekenning van een beheerspremie nadat de Vlaamse minister tot een definitieve bescherming als varend erfgoed heeft beslist.

Ook hier geldt geen automatisme.

Alle spelregels en bepalingen werden voorzien in het specifieke uitvoeringsbesluit van de Vlaamse regering van 4 juni 2004.

Hier volgt een korte samenvatting.

De juiste invulling zal steeds gedetailleerd besproken en begeleid worden door de erfgoedconsulent van het agentschap R&E.

De visie van de eigenaar, de staat van het vaartuig, het al dan niet inschakelen in een publiek gerichte werking, het tempo van het noodzakelijke onderhoud of zelfs de wenselijkheid van een verder doorgevoerde restauratie, enz., zal immers geval per geval anders zijn.

Een gerichte benadering en bespreking is dus steeds aangewezen.

De eerste stap is dat de eigenaar en/of gebruiker van het beschermd varend erfgoed een beheersprogramma opmaakt in samenspraak met het Agentschap R&E.

Hierin worden een aantal essentiële visies op het verder gebruik en beheer van het vaartuig verduidelijkt: de wijze van gebruik, de al dan niet intensieve inschakeling in een publieke werking (de zogenaamde openstelling voor het publiek) de opsomming en verantwoording van de

noodzakelijke onderhoud- of herstellingswerken (ook een vergaande restauratie kan noodzakelijk geworden zijn), het tempo binnen dewelke de initiatiefnemer een en ander kan realiseren, en finaal ook de inschatting van de kosten (een eerste inschatting dus) die dit met zich zal meebrengen. Het beheersprogramma moet handelen over een periode van minstens 9 jaar.

Het beheersprogramma wordt met het advies van het agentschap R&E voorgelegd aan de Vlaamse minister die moet beslissen om dit als basis te laten dienen voor een beheersovereenkomst tussen eigenaar/ gebruiker en de Vlaamse Overheid.

De beheersovereenkomst houdt in dat de Vlaamse Overheid de hier in voorziene kosten volgens de bepalingen van het uitvoeringsbesluit zal kunnen subsidiëren.

In het beheersprogramma worden dus de noodzakelijke werkzaamheden aan het beschermd varend erfgoed gegroepeerd in een aantal uitvoeringsmomenten waarvoor telkens een beheerspremie zal kunnen aangevraagd worden. (Bijvoorbeeld: een eerste reeks werken onmiddellijk na het afsluiten van de beheersovereenkomst, een volgend pakket achtereenvolgens drie en zes jaar later).

Na het afsluiten van deze beheersovereenkomst zal de eigenaar of gebruiker van het varend erfgoed (dit moet ook wel duidelijk beslist zijn) pas de eerste beheerspremies kunnen aanvragen op basis van een technisch verder uitgewerkt dossier of bestek.

Het is ook pas bij het afsluiten van een beheersovereenkomst dat de eigenaar en gebruiker gehouden zijn om gedurende een termijn van 18 jaar het varend erfgoed niet te vervreemden zonder de voorafgaande toestemming van de Vlaamse Regering. (Dit is uiteraard enkel bedoeld om te voorkomen dat de later uitbetaalde beheerspremies van de overheid worden omgebogen tot winst in geval van verkoop door de betrokken eigenaar. Overmacht met objectieve en controleerbare argumenten kunnen in aanmerking genomen worden om verkoop toch toe te staan mits de beheersdoelstelling van het varend erfgoed ook worden overgenomen door de nieuwe eigenaar. Anders geformuleerd: het principe is dat de beheerspremie(s) aan het varend erfgoed toekomen en niet aan de eigenaar van dat moment)

De werken die in aanmerking kunnen genomen worden voor de berekening van de beheerspremies worden ook gedetailleerd opgesomd in het uitvoeringsbesluit.

Samengevat gaat het over alle kosten om het varend erfgoed in een degelijke staat te houden of terug te brengen en het in de vaart te houden of terug te brengen. (Enkele voorbeelden: herstel van de scheepsromp, grondige schilderbeurten, onderhoudswerken aan originele binnen betimmeringen, revisie van motoren, herstel van tuigage of technische installaties eigen aan de erfgoedwaarde van het schip, ...)

Niet materiële kosten zoals, verzekeringen, keuringen, liggelden, en andere gebruikskosten komen niet in aanmerking.

De basispremie bedraagt 40 % van de in het beheersprogramma voorziene kosten. (inclusief de hier op verschuldigde BTW indien de aanvrager geen BTW plicht heeft).

In het uitvoeringsbesluit wordt wel de voorwaarde gesteld dat het varend erfgoed minstens 12 uren per jaar publiek toegankelijk is. Praktisch komt dit er op neer dat minstens een tweetal dagen per jaar wordt deelgenomen aan nautische evenementen zodat het publiek de gelegenheid krijgt om het erfgoed ook eens te bezoeken.

Indien de aanvrager van de premie (eigenaar of gebruiker) een vzw is, en mits een publieke toegankelijkheid van minstens 300 uren per jaar, wordt de premie verhoogd tot 80% van de aangegeven kosten. De statuten en werking van de vzw moeten ook wel aan een aantal specifieke eisen voldoen.

De lokale of regionale besturen (gemeente, provincie) komen ook in aanmerking voor de 80% beheerspremie als zij de eigenaar of gebruiker zijn.

Het verkrijgen van de beheerspremie houdt ook in dat op basis van het hoger aangehaalde technische dossier of bestek aan een aantal gekwalificeerde uitvoerders prijs wordt gevraagd voor de uitvoering van de werkzaamheden of voor de levering van de materialen en uitrustingen. De bedoeling is dat er een gezonde en haalbare prijsvergelijking gemaakt wordt (wat als “consument” per definitie een goede zaak is) maar dat er ook een objectieve basis ontstaat voor de toekenning van de beheerspremie door de Vlaamse Overheid. Na de uitbetaling van twee voorziene voorschotten wordt de beheerspremie finaal berekend op de facturatie van de kosten van de afgesproken werkzaamheden en wordt het saldo na de volledige uitvoering en goedkeuring van de voorziene werken uitbetaald.

Het Agentschap R&E is ter beschikking om de betrokken partijen intensief bij te staan bij de uitbouw van een gezonde beheersvisie op het varend erfgoed en bij de opmaak van de door het uitvoeringsbesluit bepaalde documenten en procedurestappen.

Axel Verhulst
erfgoedconsulent industrieel en varend erfgoed

Agentschap Ruimte & Erfgoed

07 januari 2011

4. Bijlagen

1:

Onroerend erfgoed is de verzamelnaam voor drie specifieke domeinen: de monumentenzorg (gebouwde monumenten), de landschapszorg (cultuurhistorische landschappen), en de archeologie. Deze kunnen ook benoemd worden als grondgebonden erfgoed.

Roerend erfgoed, daarentegen is “verplaatsbaar” wat op zich ook een aantal specifieke juridische eigenschappen heeft.

Het agentschap Ruimte en Erfgoed (R&E) is onder meer bevoegd voor de decreten op de ruimtelijke ordening (stedenbouw, planologie, etc) en deze op het onroerend erfgoed. Onderdeel van dit laatste is het specifieke industrieel erfgoed.

2:

Momenteel zijn er in Vlaanderen een 80.000 gebouwen, of gebouwde constructies in de ruime zin, opgenomen op de lijst van de “Inventaris van het bouwkundig erfgoed”.

Ze werden opgenomen omdat ze op een of andere wijze historisch kunnen geduid worden.

Van deze lijst zijn momenteel een 10.000 gebouwen of constructies wettelijk beschermd als monument.

De mate waarin er verder gebouwen kunnen beschermd worden en de criteria die hiervoor moeten gehanteerd worden is ook de bevoegdheid van de Vlaamse regering.

Net zomin als voor het varend erfgoed geldt hier dus een “automatisme”

De criteria.

De criteria die gehanteerd worden bij de beoordeling van het varend erfgoed zijn:

1. Intrinsieke waarde

Het voorwerp moet in zich de wezenlijke eigenschappen dragen die een decretale bescherming verantwoorden zoals:

- Historische waarde
- Industrieelarcheologische waarde
- Wetenschappelijke waarde
- Sociaal-culturele waarde

2. Geografische band

Rekening houdend met het toepassingsgebied van het decreet moet worden nagegaan in welke mate het goed met het Vlaamse gewest verbonden is in historisch, wetenschappelijk, industrieelarcheologisch of sociaal-cultureel opzicht

3. Unicité of zeldzaamheid

Het gaat om een uniek object of om een voorwerp waarvan geen of nagenoeg geen andere gelijke of gelijksoortige en gelijkwaardige exemplaren in Vlaanderen aanwezig zijn.

4. Gaafheid

Met gaafheid wordt bedoeld de bouwkundige integriteit en typologische conformiteit met het voorwerp in zijn oorspronkelijke staat. Ingrijpende verbouwingen en renovaties kunnen ernstige afbreuk doen aan de erfgoedwaarde van het object.

5. Representativiteit

Het voorwerp bezit de kenmerken die het representatief maken voor een bepaald type van erfgoed en van zijn functionele en maatschappelijke betekenis. Als zodanig kan het ook didactisch een functie hebben of als studieobject in het vergelijkend onderzoek.

6. Fysische toestand - authenticiteit

Hoewel de fysische toestand op zichzelf geen essentiële beoordelingsgrond vormt voor het beschermde erfgoed, is het zeker een factor die in aanmerking moet worden genomen; het voorwerp moet als erfgoed (h)erkenbaar zijn en in zodanige staat bewaard dat een bescherming een zinvolle uitwerking kan hebben.

7. Beheer

De doelstellingen van het beheer maken deel uit van het beschermingsdossier. Het is dan ook logisch dat de beheerscontext als criterium in aanmerking wordt genomen.

Niet alleen de nodige garanties inzake behoud en onderhoud zijn hier van belang, maar ook de maatregelen en voorwaarden voor een verantwoord gebruik, exploitatie en eventuele herbesteding.

8. Bijkomend criterium: maatschappelijke context of meerwaarde

Het voorwerp van de bescherming zit vervat in een initiatief of in een context, waarbij de bescherming een hefboomfunctie kan vervullen waardoor een ruimere maatschappelijke meerwaarde ontstaat.